

חברי היקרים,

בתמונות שתתחלפנה על המסך בעוד כמה דקות, תוכלו לראות את עצמכם, את חבריכם, אירועים שהייתם שותפים להם, מזכרות מימים עברו. אבל אני לא בא לדבר על תמונות אלה, אלא עליכם ועל עצמי, על החלומות שלנו, על התגשמותם, על קבוצת אנשים שמכל קצות תבל התקהלה במקום שנקרא המכון.

אני בגיל שש עשרה במולדתי ובשפת אימי כתבתי שיר על פרח קטן שקמל בנגב על גבול מצרים ומצפה ליום בו יגיעו אליו המים המחיים. לא חלמתי אז, שעשר שנים מאוחר יותר אחיה בנגב ועיסוקי יהיה לפתח את הכלים שיביאו את המים המיוחלים לפרח זה והרבה אחרים.

דרכי מתנועת הנוער בהונגריה עד המכון לחקר הנגב בבאר-שבע הייתה עקלקלה, מלאה נפתולים. אך כך הייתה גם דרכם של כל האחרים, יואל שכטר מטקסס, וולטר לפיד מפרנקפורט, ראובן מן מדרום אפריקה, אליהו מצליח, שלמה מלול ואליהו שריקי מצפון אפריקה, ורבים אחרים מכל קצות תבל, ומחדרה, רחובות, גדרה, ירושלים וכל פינות ארץ ישראל. אבל בהגיענו למכון הסתחררנו כולנו במערבולת הקדחתנית של עשייה, תחושת שליחות.

הכל נראה כל כך פשוט. אנחנו, אנשי המכון תכננו תכניות חומש להמתקת מים, ניצול אנרגיית השמש, אינטרודוקציה של צמחים חדשים, חקלאות מדברית תוך השקיה במים מליחים ומלוחים, לנצל את אוצרות הטבע של המדבר, להבין איך צמחים, בעלי חיים וגם בני אדם מתאימים את עצמם לאזורים צחיחים.

במבט לאחור מעוררת פליאה, איך קבוצה קטנה של מדענים בעלי בטחון עצמי מופרז הניחה, שתהיה מסוגלת לתרום תרומה משמעותית בכל הנושאים האלה.

אבל תרמנו גם תרמנו. הדוברים אחרי יספרו לכם על תרומות אלה. היושר מחייב לומר שברוב המקרים לא אנחנו הגענו אל היעד. אבל אנחנו עשינו את הצעדים הראשונים, אנחנו היינו ההתחלה.

בחושבי על תולדות המכון עולה בזיכרוני סיפורו של חוני המעגל. מסופר על חוני שהיה מהלך בדרך וראה אדם אחד שהוא נוטע חרוב. שאל אותו: זה לכמה שנים טוען פירות? ענה האיש: לשבעים שנה. אמר חוני: כלום ברי לך שתחיה שבעים שנה ותאכל מימנו? ענה האיש: אני מצאתי את העולם בחרובים. כשם שנטעו אבותיי לי, כך אטע אני לבניי.

אנחנו עשינו יותר מאיש זה שבסיפור בנוטעינו את העצים הראשונים. חמישים שנים עברו מאז, הבנים הפכו לאבות וסבים, דורות חדשים של עצים ניטעו והחלו להביא פירות. אחרי יובל שנים התכנסנו לזכור את הנוטעים הראשונים ואלה שבאו בעקבותיהם.

כי אנחנו היינו הראשונים. אנחנו היינו הראשונים שהתקנו מתקנים להמתקת מים מליחים בנגב. אנחנו היינו הראשונים שבשותפות עם המעבדה הישראלית לפיסיקה הקמנו מתקנים רבים לניצול אנרגיית השמש. אנחנו היינו הראשונים שהבאנו מאות אם לא אלפי צמחים מאזורים צחיחים לגן הבוטני שלנו ששנים רבות היה לתפארתה של באר-שבע (עד שכרישי נדלן ופקידי עירייה מפוקפקים גזלו אותו לטובת משטח אספלט עליו מלמדים היום לרכוב על אופנוע). חלק מצמחים אלה משמשים היום את התעשייה והחקלאות.

היינו הראשונים במתן שרותי מחקר ופיתוח למפעלי האזור ולא רק האזור באמצעות מתקנים ניסיוניים ומערך אנליטי. היינו הראשונים בהקמת קבוצות מחקר משותפות עם תעשיות אלה. הראשונים לקלוט תעשיות בתחילת דרכן בין כותלינו בתקופה שהמילה "חממה טכנולוגית" עוד לא היה מושג ידוע. מעטים יודעים אבל אנחנו היינו הראשונים ליזום שיתוף פעולה גרמני-ישראלי במחקרים ושני הפרויקטים הראשונים במה שצמח אחר-כך ל-GIF היו שלנו.

המכון לחקר הנגב שימש בעבר כגרעין אקדמי בנגב, והיווה בעצם קיומו זרז לקידום החברתי של באר-שבע. בתרומה זו לחברה המשיך המוסד אף בשנות השבעים, עם התחלת העלייה מברית המועצות, בקלטו מדענים עולים רבים.

אולם במבט לאחור כל הדברים האלה מתגמדים לעומת התגייסותנו להקמת אוניברסיטה זאת.

יואל שכטר, מנהל המכון במשך קרוב לעשרים שנה, שנבצר ממנו להיות איתנו היום, סיכם את תרומת המכון להקמת האוניברסיטה כדלקמן:

- חברי המכון לחקר הנגב השתתפו כחברים בוועדה שקמה ביוזמת דוד טוביהו, במטרה לייסד אוניברסיטה בבאר שבע. ההנהלה וחוקרי המכון ראו פעילות זו כחלק חשוב מתפקידם כמוסד מחקר בנגב.

- בהתאם לכך, שירותי המכון ורכושו שירתו גם את הצרכים הארגוניים של אותה ועדה ולאחר מכן את "המכון להשכלה גבוהה" שנוסד על ידה.

- חוקרי המכון היו בין המרצים הראשונים בקורסים באוניברסיטה (במיוחד בתחום הביולוגיה), שהתקיימו באולמות במכון עצמו.

הנהלת המכון לחקר הנגב וחוקריו השתתפו בהכוונת מדיניות האוניברסיטה בנוגע למקומה של האוניברסיטה, הרכב הפקולטות, תהליך הגיוס וקבלת הסגל וכד'. כמו כן אישור להקמת בית הספר לרפואה התקבל על בסיס קיומן של מחלקות חזקות במכון לביולוגיה סביבתית ולפיזיולוגיית האדם והצומח.

●

לאחר הקמת האוניברסיטה והצטרפות המכון אליה, המכון הקים וניהל את הרשות למו"פ ואת חברת היישום הראשונה. חברים ממספר מחלקות הצטרפו לסגל המרצים של האוניברסיטה.

ברצוני להוסיף לסיכום ממצה זה כמה משפטים אישיים

כשנתבקשתי להצטרף לוועדה שהקים דוד טוביהו. עשיתי זאת בשמחה רבה. הרי החלטתי להקדיש את פעלתי לפיתוח הנגב. אך אשקר אם אומר שתיארתי אפילו בחלומות הוורודים ביותר שלי את המהירות והעצמה שמעשינו הביאו לתוצאות.

תחילה היו רק ישיבות בביתו של דוד טוביהו. בדרך כלל על המרפסת, כשאשתו מגישה משקאות קרים ועוגיות. הנוכחים ייצגו את כל המוסדות שיכלו לתרום לקידום הרעיון. אני חייב לתקן פה. כל אחד ייצג רק את עצמו. אבל טוביהו בחר אותם תוך תקווה שהמוסדות מהם באו יתנו תמיכה מוסרית וחומרית כאחד. בחדשים הראשונים בדקנו רעיונות שונים, ולא התקדמנו. אבל אחרי זמן מה הגענו למסקנה, שבמקום לדון בהקמת מוסד, צריך לארגן לימודים אוניברסיטאיים מכל הבא ליד. התחלנו בלימודים לתאר ראשון בביולוגיה ומדעי הרוח מטעם האוניברסיטה העברית, ולימודים לתאר שני במדעי הטבע וההנדסה מטעם מכון וייצמן והטכניון.

וזה היה השלב, בו ההשתתפות והמנהיגות של המכון לחקר הנגב עשתה את ההבדל בין ניסיון חובבני ובין מאמץ ממוקד להקמת אוניברסיטה. נתנו הכל. תקציבים, עבודה, מעבדות, אולמות הרצאה, שרותים, ספרייה, מקום לנוח, לפגוש חברים. ועוד משהו. את הרוח החברי שאפיין את המכון מיום היווסדו, ואשר מבדיל לטוב עד היום את אוניברסיטת בן-גוריון מכל האוניברסיטאות.

אני תהיתי רבות, מה מקור הרוח הזה. לא רציתי להניח אפילו לרגע, שהיינו טובים יותר. התקהלות מקרית של אנשים מכל חלקי הארץ וגלויות רבות יצרה בוודאי חתך אנושי ממוצע ביותר. אז מה עשה אותנו שונים?

דבר אחד ציינתי כבר. ההכרה שאנחנו נמצאים במוסד זה למטרה חשובה, שליחות, וכל מעשינו ישפטו על ידינו ועל ידי אחרים דרך האספקלריה של הצלחה או לפחות התקדמות לקראת השגת מטרה זאת.

מה שהיה אולי חשוב יותר: כולנו או לפחות רובנו היינו רחוקים מהבסיס הביתי שלנו, רחוקים ממשפחה, חברים. וזה היה נכון לא רק לעולים החדשים אלא גם לבני הארץ עקב תנאי תחבורה ותקשורת, שהיום כבר קשה לדמיין. כך נוצרו ביתר קלות חברויות, ידידויות, מפגשים בערבים, בסופי שבוע.

היו בינינו הרבה יוצאי קיבוץ, או לפחות בוגרי תנועות נוער בארץ ומחוץ לארץ, רובנו אנשים פשוטים ששמחנו למצוא חברים מבין אנשים פשוטים אחרים.

ודבר נוסף: בזכות שלשה מבכירי המכון שדיברו צרפתית רהוטה

ברמה של שפת אם - וולטר לפיד, ראובן מן ופרנציס דה קורושי -
עולי צפון אפריקה נקלטו והתמזגו יחד עם כל האחרים. לא נוצרה
הדיכוטומיה התרבותית-לשונית שהייתה נפוצה באותה תקופה.
תחילה באמצעות שלשה אלה ודרכם ואחר כך גם ללא עזרתם נוצר
קשר חברי למעשה בין כולנו ללא צורך במתווכים.

עשינו דרך ארוכה בחמישים שנים אלה. המכון לחקר הנגב, המכון
למחקר שימושי, המכונים למחקר שימושי, וכעת קמפוס ברגמן
למחקר ופתוח. ההיסטוריה לא עצרה אף לרגע, ואנחנו, גמלאים
וותיקים, כשזוכרים ומזכירים את העבר, צופים בסקרנות גם אל
העתיד.

ועכשיו התמונות